

*Ковбас І. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри публічного права**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

НАГОРОДНА СПРАВА ЯК ОБ'ЄКТ ДОКТРИНАЛЬНОГО ПРАВОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ

Анотація. Для підготовки оновленого наукового базису з метою розроблення новітнього нагородного законодавства, яке має закріпити модифіковану систему нагород, спрощену, прозору нагородну процедуру й застосування якого дасть змогу уніфікувати нагородну практику, важливо поглиблено аналізувати не лише сучасну нагородну систему, а й історію її становлення, її вектори формування наукового базису для раніше чинного та чинного нагородного законодавства, генезу дослідження правового, зокрема галузевого, регулювання. Аналіз векторів дослідження ресурсу нагородної справи та всіх пов'язаних із нею нагородних явищ, засад їх правового регулювання дає змогу простежити певну тенденцію до спеціалізації як такого дослідження, так і регулювання, умовно виокремити кілька «базових» галузевих підходів у дослідженні ресурсу нагородної справи в контексті зміни пріоритетів доктринальних правових досліджень, проблемні аспекти формування наукового базису для тематичного нормотворення. Це дає можливість урахувати історичний досвід правового регулювання відносин нагородної справи, уникнути проблемних аспектів формування наукового підґрунтя та дотримання принципу науковості й, навпаки, запозичення позитивного досвіду як загальноправового вектору, так і галузевих векторів доктринального дослідження нагородної справи та формування, відповідно, комплексного наукового базису для нагородної нормотворчості. На жаль, незважаючи на розмаїття наукових тематичних праць, робіт, у яких би комплексно досліджувався ресурс нагородної справи, що слугував би підґрунтям для нагородної нормотворчості, немає, що є істотною прогалиною. Метою роботи є аналіз наявних тематичних наукових джерел, виокремлення умовно «базових» векторів доктринального дослідження нагородної справи, тенденцій такого дослідження з обґрунтуванням потреби їх корегування для з'ясування реального її ресурсу та формування ґрунтового наукового базису для підготовки новітнього нагородного законодавства України. Об'єкт дослідження формують суспільні відносини, що виникають у зв'язку з упровадженням і використанням ресурсу нагородної справи. Предмет дослідження – це теоретико-методологічні загальнонаукові та галузеві підходи щодо дослідження нагородної справи, основні вектори з'ясування її ресурсу. Методи дослідження, які використовувалися, являють собою загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких – діалектичний, логіко-юридичний, порівняльно-правовий, структурний, прогнозування, моделювання. Використання таких методів дало змогу опрацювати галузеві та загальнонаукові фахові джерела, юридичну публіцистику. Генезу дослідження нагородної справи у вітчизняній правовій науці, безперечно,

варто розглядати саме в аспекті поступового посилення спеціалізації наукового пошуку, виокремлення кількох напрямів (як загальноправового, так і суто галузевих, серед яких – конституційно-правовий, адміністративно-правовий і напрям трудового права) за домінування конституційно-правового та адміністративно-правового, що цілком логічно пояснюється особливістю правової природи нагородної справи. З акцентом на галузеву специфіку нагородна справа увагу вчених-конституціоналістів привертає в аспекті реалізації повноважень Президента України, узгодження засад правового регулювання нагородної справи з положеннями Конституції України, виокремлення нагородного права як новаційного елементу системи права України. В адміністративно-правовій науці характерним є поступове збільшення кількості вузькотематичних напрямів дослідження феномена нагородної справи в рамках пріоритетних галузевих векторів: інструментарію публічного адміністрування, методів адміністративного права, системи адміністративного права, джерел адміністративного права, організаційно-функціонального забезпечення публічного адміністрування. Концентрація уваги вчених-адміністративістів на дослідженні нагородної справи саме в аспекті вищезазначених векторів наукового галузевого пошуку дає змогу охопити всю унікальність її ресурсу, хоча й із розпорошенням результатів таких досліджень у численних роботах, присвячених комплексній проблематиці. Доцільним убачається об'єднання таких результатів у межах окремого піднапряму галузевих фахових наукових досліджень, що й дасть змогу сформулювати оновлену доктрину адміністративно-правового регулювання нагородної справи в Україні. Умовно виділена періодизація генези дослідження феномена нагородної справи в Україні лише підтверджує доцільність збереження спеціалізації наукового дослідження й виокремлення окремого тематичного її піднапряму.

Ключові слова: нагородна справа, генеза, вектор дослідження, тенденції, законодавство, науковий базис, нагородне законодавство, нагородна нормотворчість.

Постановка проблеми. Для підготовки оновленого наукового базису з метою розроблення новітнього нагородного законодавства, яке має закріпити модифіковану систему нагород, спрощену, прозору нагородну процедуру, застосування якого дасть змогу уніфікувати нагородну практику, важливо поглиблено аналізувати не лише сучасну нагородну систему, а й історію її становлення, її вектори формування наукового базису для раніше чинного та чинного нагородного законодавства, генезу дослідження правового, зокрема галузевого, регулювання. Аналіз векторів дослідження ресурсу нагородної справи й усіх

пов'язаних із нею нагородних явищ, засад їх правового регулювання дає змогу простежити певну тенденцію до спеціалізації як такого дослідження, так і регулювання, умовно виокремити кілька «базових» галузевих підходів у дослідженні ресурсу нагородної справи в контексті зміни пріоритетів доктринальних правових досліджень, проблемні аспекти формування наукового базису для тематичного нормотворення. Це дає можливість урахувати історичний досвід правового регулювання відносин нагородної справи, уникнути проблемних аспектів формування наукового підґрунтя та дотримання принципу науковості й, навпаки, запозичення позитивного досвіду як загальноправового вектору, так і галузевих векторів доктринального дослідження нагородної справи та формування, відповідно, комплексного наукового базису для нагородної нормотворчості. На жаль, незважаючи на розмаїття наукових тематичних праць, робіт, у яких би комплексно досліджувався ресурс нагородної справи, який би слугував підґрунтям для нагородної нормотворчості, немає, що є істотною прогалиною.

Метою статті є аналіз наявних тематичних наукових джерел, виокремлення умовно «базових» векторів доктринального дослідження нагородної справи, тенденцій такого дослідження з обґрунтування потреби їх корегування для з'ясування реального її ресурсу та формування ґрунтового наукового базису для підготовки новітнього нагородного законодавства України.

Об'єкт дослідження формують суспільні відносини, що виникають у зв'язку з упровадженням і використанням ресурсу нагородної справи.

Предмет дослідження – це теоретико-методологічні загальнонаукові та галузеві підходи до дослідження нагородної справи, основні вектори з'ясування її ресурсу.

Методи дослідження, які використовувалися, являють собою загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, серед яких – діалектичний, логіко-юридичний, порівняльно-правовий, структурний, прогнозування, моделювання. Використання таких методів дало змогу опрацювати галузеві й загальнонаукові фахові джерела, юридичну публіцистику.

Під час написання роботи використовувалися роботи як учених-теоретиків права, так і представників галузевих правових наук (наприклад, роботи Д. Коритько, А. Майдебури, В. Бігуна, М. Титаренко, О. Стрельченко, Т. Коломоєць, О. Петришина, С. Погребняка та ін.), водночас варто констатувати, що немає комплексних тематичних робіт, у яких би ґрунтовно аналізувалися вектори доктринального дослідження ресурсу нагородної справи та які б слугували б науковим базисом для вітчизняної сучасної нагородної нормотворчості.

Виклад основного матеріалу дослідження.

І. «Загальноправовий» вектор дослідження нагородної справи в правовій науці. Варто одразу ж зазначити, що, на жаль, комплексних тематичних фахових досліджень, безпосередньо присвячених усій унікальності нагородної справи, у вітчизняній правовій науці немає. Безперечно, не можна вести мову про те, що проблематика нагородної справи взагалі не викликала інтерес у представників вітчизняної правової науки, однак саме комплексних ґрунтовних робіт з акцентом на ресурс нагородної справи немає. Аналіз наявних тематичних робіт дає змогу умовно виділити кілька основних напрямів дослідження нагородної справи у вітчизняній правовій науці. Серед таких:

а) загальноправовий напрям, який охоплює роботи з проблематики нагороди як виду заохочення, виду заходу переконання, «нагородотворення», обґрунтування можливості виокремлення нагородного права в системі права, систематизації нагородного законодавства в аспекті розгляду систематизації та всіх її форм, філософських проблем нагородного права тощо; б) галузеві напрями, серед яких – адміністративно-правовий і конституційно-правовий з акцентом на дослідження специфіки галузевого регулювання відносин, безпосередньо пов'язаних із ресурсом нагороди, статусу нагород, специфіки використання державних нагород у діяльності різних суб'єктів публічної адміністрації, гарантування такого використання тощо.

Якщо мову вести про перший напрям, доцільно зазначити, що в основному домінують наукові роботи, присвячені нагороді (наприклад, роботи Н. Оніщенко, О. Петришина, Н. Пархоменко, О. Ющика, С. Погребняка, В. Ладиченка та ін.). Нагорода аналізується переважно як вид заходу переконання, вид заохочення, вид стимулу (наприклад, роботи Р. Калюжного, О. Барабаша, О. Лапки, Т. Пікулі, І. Луценка, В. Красовської та ін.), як антипод примусу, відповідальності. Цікавим є те, що нагорода аналізується в її широкому розумінні, тобто не лише державні нагороди, а й усі без винятку нагороди. У наявності використання різних методів наукового пізнання, завдяки чому нагорода досліджується в аспекті історії свого становлення як засобу регулювання суспільних відносин із висвітленням специфіки такого становлення в різних країнах світу. Можна згадати роботи О. Красновського, О. Леонова, В. Литвина, Д. Табачника, А. Ульянова, Л. Рошина, В. Шувалова, В. Дурова, В. Консва та ін. із акцентом на аналіз генези нагород, окремих видів нагород із їх роллю в системі інструментарію врегулювання суспільних відносин у різні історичні періоди. Окрім того, варто згадати й роботи В. Дяченко, В. Винокурова, В. Гринчишина, Д. Козачук, О. Матузова з проблематики безпосередньо правових засад функціонування нагород. Нагорода як «базове» поняття всієї нагородної проблематики досліджується й в аспекті порівняльно-правового дослідження: із суміжними правовими поняттями, з акцентом на особливості статусу в праві різних країн. Пошук нових підходів до визначення системи права та виділення її структури тісно пов'язані в роботах учених-юристів з обґрунтуванням потреби перегляду «традиційних» елементів системи й виокремлення «новаційних» (наприклад, роботи О. Петришина, С. Погребняка). Формулюючи авторське розуміння новітнього доктринального сприйняття системи права з її поділом на публічне та приватне, регулятивне й охоронне, матеріальне та процесуальне й процедурне, учені-юристи обґрунтовують можливість виокремлення нових елементів права, серед яких є й ті, які ще не мають чітко сформованого переліку ознак «традиційних» елементів системи права, посідають т.зв. «проміжне» місце в структурному поділі системи права на елементи, однак водночас цілком логічно «вписуються» в новаційний поділ системи права на підсистеми. Таким «новаційним» елементом системи права все частіше виокремлюється нагородне право як сукупність норм права, що регулює відносини, пов'язані з установами і застосуванням нагород, а також із гарантуванням їх. Не менш актуальним питанням для дослідження є й систематизація законодавства в усьому розмаїтті її форм, обґрунтування доціль-

ності обрання останньої для певної галузі законодавства, для певної сукупності нормативно-правових актів, співвідношення останніх зі змістовним їх наповненням у розумінні певних норм права. І саме в цьому контексті цілком можна вести мову про зацікавленість учених-юристів проблематикою нагородного законодавства та його систематизацію з пошуком оптимальної її форми. У роботах учених-юристів можна знайти численні загадування про різновид кодифікованого акта, яким може бути Нагородний кодекс або ж Кодекс України про нагороди (інші варіанти назви, проте змістова сутність цього акта в основному тотожна).

Привертає увагу напрям доктринальних досліджень, безпосередньо пов'язаний з аналізом філософських проблем нагородного права, у яких, безперечно, порушуються й проблеми нагородної справи як об'єкта правового регулювання. У цьому контексті можна згадати роботи В. Бігуна, В. Заїки. В. Бігун разом із Д. Коритько в спільній праці пов'язують нагороди із цінностями в суспільстві, упровадження нагород з утвердженням таких цінностей, а отже, і з правовою політикою [1, с. 187]. На прикладі нагородження суддів вони демонструють фактично генезу формування соціальних цінностей і їх фундаменталізацію. Окремий напрям наукових фахових досліджень можна виокремити як такий, який пов'язаний з аналізом нагороди, а отже, і явищ, пов'язаних із нею в аспекті «прив'язки» її до держави, до ознак держави, обґрунтування її символічного значення, атрибутивного значення. Так, зокрема, цікавим є погляд на нагороди як на «політичний символ», як «владний символ», «атрибут державності», «символ офіційного визнання державою заслуг особи» [3, с. 100]. Цілком можна виокремити й аналіз феномена нагороди в контексті дослідження її ролі та значення в ресурсі правової культури, правового виховання, що, безперечно, є цілком виправданим з огляду на зміст, функціональне призначення нагороди.

Аналізуючи генезу дослідження феномена нагородної справи в правовій науці, не можна оминати увагою роботи відомих учених, праці яких фактично формують «золотий» науковий запас правової думки загалом і щодо окремих її елементів зокрема. Так, зокрема, ще Платон у праці «Законои» зазначав, що антиподами інструментального впливу на суспільні відносини є «переконання та сила», не варто применшувати значення першого, хоча воно й не має бути зорієнтованим лише на багатих, сильніших [4, с. 174–175; 5, с. 16]. Аристотель зазначав у працях, що потрібно все ж таки відзначити тих, хто щось придумав або ж зробив корисне для держави [5, с. 17; 6, с. 17]. Плутарх у роботі «Настанови про державні справи» відзначив, що «почесті мають бути саме знаком, який є довичним ... а отже, і шанобливим, соціально значимим» [5, с. 17; 7, с. 618–619].

Концентруючи свою поглиблену увагу саме на дослідженні нагороди, науковці водночас інші нагородні явища саме в загальнотеоретичному напрямі наукових досліджень висвітлюють фрагментарно. Окремі питання нагородної діяльності аналізуються під час висвітлення внутрішніх функцій держави та ролі уповноважених органів (осіб) у її реалізації, нагородної політики, основних положень державної політики та правової політики, проблематика нагородної практики – під час аналізу правозастосування, нагородних традицій – під час зосере-

дження уваги на історичних етапах державотворення. Нагорода в роботах учених-юристів розглядається як вид «позитивного стимулювання», «позитивної санкції», «стимулу» [8, с. 22], «як найдієвіший, найвпливовіший засіб правового заохочення» [9, с. 43]. Отже, багатоаспектність тематичного наукового розгляду є характерною ознакою для наявних тематичних наукових праць, щоправда, у контексті поглибленого дослідження більш змістовної правової проблематики.

II. Галузеві вектори в дослідженні нагородної справи вченими-юристами. Галузеві напрями (їх варто виділити декілька, бо різні аспекти правового регулювання нагородної справи досліджуються) є різними за своїм обсягом, результатами. Цілком зрозуміло, з огляду на публічно-правову природу самої нагородної діяльності, обов'язкових суб'єктів нагородних правовідносин, що питому увагу аналізу її феномена приділяють представники кількох галузевих публічно-правових наук, що й підтверджується наявністю тематичних наукових фахових робіт. Почати варто з результатів дослідження феномена нагородної справи вченими-конституціоналістами. Можна відзначити, що навіть на рівні дисертаційних робіт досліджується проблематика нагородної справи представниками саме цього галузевого напрямку вітчизняної правової науки. Так, наприклад, А. Майдебура, аналізуючи конституційно-правовий статус державних нагород в Україні, зазначає, що «проблеми галузевої належності суспільних відносин у сфері використання нагород має велике теоретичне та практичне значення, оскільки віднесення тих чи інших правових норм до будь-якої галузі права означає включення їх до певного галузевого режиму, поширення на них його принципів, методів, загальних положень, крім того, правильне співвідношення між системою права та зовнішнім їх закріпленням у системі нормативних актів забезпечує їх доступність та правильне застосування» [10, с. 7]. Саме з урахуванням специфіки галузевого фахового дослідження А. Майдебура слушно формулює положення про державну нагороду як «основну інституційну складову нагородної системи України» [10, с. 2], як «елемент, за допомогою якого держава здійснює свій управлінський вплив» [10, с. 2], як «обов'язкову складову існування держави ..., необхідний інструмент влади, а відповідно нагородження як прояв її здійснення» [10, с. 7]. Аналізуючи конституційно-правове регулювання державних нагород в Україні, учений-юрист намагається запропонувати «базовий» понятійний тематичний апарат, який обґрунтовує доцільність використовувати й у дослідженнях наукового характеру, і в нормотворчому процесі. Намагаючись сформулювати авторське бачення системи нагород (у її широкому розумінні), автор цілком слушно робить висновок, що «державні нагороди впливають на всю площину суспільних відносин держави, що належать до сфери їх регулювання, і не залежать від галузевих, територіальних, професійних, часових чи інших обмежень. Державні нагороди знаходяться на вершині т.зв. «нагородної піраміди» [10, с. 9]. Порівнюючи нагородні знаки, що використовуються в Україні та зарубіжних країнах, формулюється логічний висновок, що нагородна практика України сформувалася під впливом історичних традицій нагородотворення (саме цей термін пропонується А. Майдебурою) радянського періоду й урахування реалій державної політики сьогодення, у т. ч. й імплементації правових стандартів міжнародних, європей-

ських у правотворчість України. Це певним чином, і в цьому варто погодитися з ученим-конституціоналістом, вплинуло навіть на назви нагородних знаків (у західних країнах для позначення нагород, як правило, використовується термін «ордени», у чинному національному законодавстві – розмаїття («ордени», «медалі», «почесні звання», «Державна премія», «Іменна вогнепальна зброя») для позначення різновидів, а також узагальнений термін – «державні нагороди», легальність використання якого закріплена й у Законі України «Про державні нагороди». Цілком логічно, що саме вчений-конституціоналіст поглиблено аналізує статус Президента України, Верховної Ради України, у т. ч. його реалізацію у сфері відносин упровадження та застосування нагород, а також виокремлює проблеми реалізації нагородної політики, здійснення нагородної справи й намагається запропонувати основні засадничі напрями їх вирішення. Хоча в роботі безпосередньо саме поняття «нагородна справа» й не аналізується, утім варто зазначити, що все ж таки діяльність, безпосередньо пов'язану з установленням і застосуванням державних нагород, А. Майдебуря аналізує, щоправда (і це цілком зрозуміло з огляду на напрям галузевого дослідження) з огляду на об'єкт конституційно-правового регулювання. Більше того, реалізуючи своє прагнення охопити якомога більше нагороджених явищ, фактично (меншою або ж більшою мірою) виокремлюється нагорода як «базове» поняття, навколо якого всі ці явища формуються, а також аналізується зв'язок останніх між собою (хоча й без чітко структурованого подання матеріалу). В аспекті розгляду нагородних знаків як зовнішньої форми існування нагороди, упорядкування їх багатоманіття й чисельності можна схвально оцінити запропоновані А. Майдебурою засади нагородної класифікації, які в подальшому сприйняті представниками різних фахових галузевих наукових напрямів задля з'ясування реального ресурсу нагороди. Це ж можна відзначити й стосовно його авторського погляду на функціональне призначення державних нагород з умовним поділом функцій останніх [10, с. 9–10].

Іншим, не менш вагомим дослідженням проблематики нагородної справи знову ж таки з акцентом уваги саме на особливості конституційно-правового регулювання відносин є дослідження Д. Коритько. І, хоча ця робота підготовлена також представником конституційно-правової науки і присвячена відповідній темі, вона є унікальною й містить дещо інші результати, іншу інтерпретацію проблематики та шляхів її вирішення. Так, зокрема, уже саме назва роботи свідчить про те, що автор намагається розширити сферу свого наукового пошуку й проаналізувати цілу низку нагородних явищ. Виокремлюючи як один із підрозділів роботи основні категорії та поняття конституційно-правового дослідження державних нагород (підрозділ 1.1), Д. Коритько намагається запропонувати власний авторський їх ряд і їх визначення. Варто відзначити й положення роботи Д. Коритько, які дійсно містять змістовно виважені позиції автора, заслуговують на увагу й використовуються вченими-юристами під час здійснення тематичних наукових досліджень. Так, наприклад, аналізуючи нагородну практику, зосереджує увагу на її зв'язку з історією самої держави, державотворення, залежності від останньої, формування певних нагородних традицій, які й відрізняють нагородну справу держави [11, с. 207]. Досліджуючи нагородну

справу, Д. Коритько обґрунтовує важливу роль нагородного ресурсу, його структурованості й ієрархічності [11, с. 210], що фактично можна розглядати як базис для класифікації нагород і формування ієрархічної структури системи нагород держави. «Родзинкою» роботи Д. Коритько цілком можна вважати й аналіз особливостей правового регулювання відзначення державними нагородами окремих категорій осіб (підрозділ 3.1), що певним чином сприяє формуванню уявлення про унікальність нагородної справи, нагородного права та зовнішньої форми її існування, виокремити колізійні питання останньої та запропонувати шляхом вдосконалення всієї нагородної справи в Україні. Отже, загалом оцінюючи роботу Д. Коритько, варто зазначити, що, незважаючи на певну дискусійність і фрагментарність деяких положень, усе ж таки можна стверджувати, що саме її положення сформуливали понятійне підґрунтя, а також підходи до розуміння функцій, видів нагород, які сприйняті не лише вченими-конституціоналістами в майбутньому, а й представниками інших галузевих фахових наук. Безперечно, галузева належність роботи зумовила формування джерельної бази, проте цінність роботи від цього не втрачається, а, навпаки, завдяки акценту саме на публічно-правове регулювання відповідних відносин підсилює інтерес у представників інших галузевих правових наукових напрямів.

Так, наприклад, ці положення щодо функцій нагород сприйняті представниками науки трудового права (наприклад, роботи М. Дей, С. Венедіктова). Актуалізуючи проблематику морального стимулювання працівників як соціально-правовий інструмент управління працею, М. Дей теж звертає увагу на значний моральний ресурс нагороди [12, с. 54–56]. Хоча детального аналізу нагород у роботі й немає, проте акценти уваги на виховний, стимулювальний, мотиваційний аспект їх ресурсу опосередковано дає змогу з'ясувати функціональне призначення останніх, а також сприяє виокремленню унікальності нагород у їх порівнянні з іншими видами стимулювання. Схожу позицію демонструє й інший представник науки трудового права, а саме С. Венедіктов, який зосереджується також на стимулюванні діяльності працівників ОВС [13, с. 340–348].

Окремим напрямом галузевих правових досліджень, присвячених проблематиці нагородної справи, варто вважати адміністративно-правовий. І це цілком зрозуміло з огляду на використання нагороди як різновиду заходу переконання – методу публічного адміністрування, а також з огляду на досить широкі повноваження саме органів виконавчої влади в нагородній процедурі на різних її етапах, не варто забувати й про адміністративну відповідальність за порушення нагородного законодавства. Отже, в адміністративно-правовому науковому напрямі дослідження ресурсу нагородної справи можна навіть умовно виділити кілька піднапрямів. По-перше, це аналіз нагороди саме в аспекті дослідження методів публічного адміністрування як різновиду заохочення, як різновиду заходу переконання на протигагу примусу. Так, наприклад, С. Стеценко розглядає нагороду як «основний спосіб заохочення», сутність якого полягає «у застосуванні способу впливу на свідомість та інтерес людей і проявляється у використанні моральних заходів з метою адекватного оцінювання правомірної поведінки» [14, с. 174]. Саме з огляду на різновид стимулу, заохочення нагороду

розглядають Ю. Ведерніков і В. Шкарупа, зазначаючи, що вона може бути моральною, матеріальною й водночас статусною [15, с. 131]. Проте чітко не відмежовують останню від моральної та матеріальної, бо всі нагороди є саме статусними.

Поряд з узагальненим підходом до розгляду нагороди саме в аспекті методу публічного адміністрування в наявності й спеціалізовані дослідження. Наприклад, розгляд нагороди, зокрема державних нагород, як різновиду заохочення, засади якого визначені нормами службового права (наприклад, роботи О. Стрельченко, М. Титаренко, С. Федчишина, Т. Коломоєць, Л. Біли-Гіунової, Н. Матюхіної та ін.). Можна звернути увагу на роботу О. Стрельченко, яка хоча й присвячена сфері соціально-культурного блоку публічного адміністрування, проте серед заходів заохочення виокремлює й нагороду, у т. ч. й державну нагороду [16, с. 8–11]. Цікавим є те, що в роботі не просто подається аналіз співвідношення заохочення й нагороди, а й ґрунтовно аналізується підстава застосування останньої – заслуга, з окресленням базових підходів до її розуміння в науці та обґрунтування потреби її нормативного закріплення. Варто згадати й роботи М. Титаренко, які хоча й присвячені стимулам у службовому праві України, проте в яких окрема увага як виду таких стимулів приділена саме нагородам (державним нагородам), подано співвідношення останніх із суміжними правовими поняттями (як-то: привілей, імунітет, премії, подарунки, пільги тощо) [17, с. 61–84]. Аналогічним є й підхід авторів навчального посібника «Заохочення у службовому праві» до аналізу державних нагород саме як різновиду заохочення. Звертаючи увагу на визначення, сформульовані в різні історичні періоди представниками науки адміністративного права [18, с. 13–37], у роботі зазначають, що саме акцент на специфіку підстав, мети дає змогу розглядати державні нагороди як вид заохочення [18, с. 72]. Водночас, ураховуючи особливість, притаманну саме державним нагородам (як нормативну регламентацію, так і процедурний аспект, як підставу, так і зовнішні форми вияву), їм відводять окреме (особливе) місце серед таких заходів заохочення й обґрунтовують унікальність ресурсу, яка й нормативно закріплюється як «вища форма відзначення за видатні заслуги» [18, с. 71]. Слушним є те, що автори подають системний аналіз нагород та обґрунтовують доцільність існування, а отже, і нормативного закріплення, саме системи нагород держави. Вони, доповнюючи одна одну, дають змогу охопити те багатоманіття реакції держави на різні види заслуженої поведінки. Тобто в роботі виокремлюється саме система нагород як різновид нагородного явища й елемент нагородної системи. Важливо, що позиція авторів є чітко визначеною, що й дає змогу стверджувати, що вони чітко розмежовують систему нагород і нагородну систему. Дещо фрагментарним є аналіз проблемних аспектів нагородної процедури [18, с. 82], що зумовлене специфікою самої роботи, яка не передбачає поглибленого їх аналізу. Однак навіть поверховий їх узагальнений огляд варто визнати здобутком авторського колективу.

Не меншу зацікавленість в аспекті порівняльно-правового аналізу засад нормативного закріплення нагородної справи

в різних країнах становить і робота співробітників Центру політико-правових реформ «Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України» [19]. Хоча в роботі «Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України» ґрунтовно проблематика державних нагород і не висвітлюється, проте аналіз усіх її положень дає змогу виділити кілька пріоритетних напрямів формування нагородної політики щодо визначення заслуг як підстави для нагородження особи, забезпечення прозорості, об'єктивності в нагородній процедурі, забезпечення балансу в нагородженні «посадовців та рядових службовців», використанні ресурсу державних нагород порівняно з іншими видами стимулювання публічних службовців [19, с. 440, 545].

Певний інтерес у представників науки адміністративного права викликають і питання нагородної процедури як різновиду адміністративної процедури. Хоча безпосередньо робіт, які присвячені саме нагородній процедурі, немає (що є прогалиною), утім у наявності чимало робіт з проблематики заохочувальної процедури (як загалом, так і щодо окремих суб'єктів, сфер регулювання). Варто погодитися з тим, що нагородна процедура (стосовно державних нагород) – це різновид заохочувальної процедури, процедури стимулювання, і на це звертають у роботах увагу вчені-юристи (наприклад, О. Стрельченко, М. Титаренко, В. Колпаков, С. Федчишин, Р. Миронюк та ін.), проте вона має й свої особливості, що вимагає все ж таки виокремленого наукового пошуку.

Ще одним піднапрямом тематичних галузевих наукових досліджень варто все ж таки вважати й аналіз правового статусу суб'єктів нагородної справи в аспекті оптимізації як системи суб'єктів публічної адміністрації, так і їх функціонального призначення. Поряд з акцентом уваги на правовий статус Президента України та дорадчі інституції, які сприяють реалізації його повноважень, увага вчених-юристів концентрується й на системі органів, що залучені до нагородної процедури (від суб'єктів ініціювання, суб'єктів погодження аж до суб'єктів, що сприяють реалізації повноважень Президента України), моделях її взаємодії, виявленні проблемних питань, дублюванні повноважень тощо (наприклад, роботи І. Коліушка, Н. Армаш, В. Тимушука, О. Банчука та ін.).

Висновки. Генезу дослідження нагородної справи у вітчизняній правовій науці, безперечно, варто розглядати саме в аспекті поступового посилення спеціалізації наукового пошуку, виокремлення кількох напрямів (як загально-правового, так і суто галузевих, серед яких – конституційно-правовий, адміністративно-правовий і напрям трудового права) за домінування конституційно-правового й адміністративно-правового, що цілком логічно пояснюється особливістю правової природи нагородної справи. З акцентом на галузеву специфіку нагородна справа увагу вчених-конституціоналістів привертає в аспекті реалізації повноважень Президента України, узгодження засад правового регулювання нагородної справи з положеннями Конституції України, виокремлення нагородного права як новачинного елемента системи права України. В адміністративно-правовій науці характерним є поступове збільшення кількості вузькотематичних напрямів дослідження феномена нагородної справи в рамках пріоритетних галузевих векторів: інструментарію публічного

адміністрування, методів адміністративного права, системи адміністративного права, джерел адміністративного права, організаційно-функціонального забезпечення публічного адміністрування. Концентрація уваги вчених-адміністративістів на дослідженні нагородної справи саме в аспекті вищезазначених векторів наукового галузевого пошуку дає змогу охопити всю унікальність її ресурсу, хоча й із розпорощенням результатів таких досліджень у численних роботах, присвячених комплексній проблематиці. Доцільним убачається об'єднання таких результатів у межах окремого піднапрямку галузевих фахових наукових досліджень, що й дасть змогу сформулювати оновлену доктрину адміністративно-правового регулювання нагородної справи в Україні. Умовно виділена періодизація генези дослідження феномена нагородної справи в Україні лише підтверджує доцільність збереження спеціалізації наукового дослідження й виокремлення окремого тематичного її піднапрямку.

Література:

- Бігун В., Коритько Д. Філософія нагородного права як сфера правової політики та нагородної юстиції (на прикладі відзначення суддів державними нагородами України). *Проблеми філософії права*. 2008–2009. Том VI–VII. С. 187–203.
- Трофимов Е.В. Наградное дело в Российской Федерации: административно-правовое исследование : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2013.
- Коритько Д.Г. Конституційно-правові аспекти виникнення, структури, функціонування і розвитку державних нагород як державно-правового явища : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2012.
- Платон. Законы / пер. с древнегреч. ; общ. ред. А.Ф. Лосева, В.Ф. Асмуса, А.А. Тахо-Годи ; авт. ст. с примеч. А.Ф. Лосев ; примеч. А.А. Тахо-Годи. Москва : Мысль, 1999. 832 с.
- Майдебура А.М. Конституційно-правовий статус державних нагород в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2013.
- Аристотель. Политика. Афинская полития / предисл. Е.И. Темнова. Москва : Мысль, 1997. 438 с.
- Плутарх. Сочинения / пер. с древнегреч. ; сост. С. Аверинцева ; вступ. статья А. Лосева ; коммент. А. Столярова. Москва : Худож. лит., 1983. 703 с.
- Мирошник С.В. Теория правового стимулирования : дисс. ... докт. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2003. 380 с.
- Гущина Н.А. Поощрение в праве: теоретико-правовое исследование : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2004. 38 с.
- Майдебура А.М. Конституційно-правовий статус державних нагород в Україні : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Одеса, 2013, 22 с.
- Коритько Д.Г. Нагородна практика в Україні: юридичний аналіз основних понять. *Форум права*. 2010. № 3. С. 206–2015. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10kdgaop.pdf>.
- Дей М.В. Проблеми морального стимулювання робітників як соціально-правового інструменту управління працею. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 11. С. 53–56.
- Венедіктов С.В. Поняття стимулювання ефективної діяльності працівників ОВС як категорії трудового права України. *Науковий вісник юридичної академії МВС*. 2004. № 1 (14). С. 340–348.
- Стеценко С.Г. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2007. 624 с.
- Венедіктов С.В. Матеріальне та моральне стимулювання ефективної професійної діяльності працівників органів внутрішніх справ України (теоретичний аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Київ, 2005. 19 с.
- Стрельченко О.Г. Заохочення як метод управління у сфері охорони здоров'я : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2008. 19 с.
- Титаренко М.В. Стимули у службовому праві України : дис. ... докт. філософії у галузі права. Запоріжжя, 2020. 200 с.
- Заохочення у службовому праві : навчальний посібник / Н.О. Армаш, Ю.А. Берлач, І.В. Болокан (та ін.) ; за заг. ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2017, 360 с.
- Публічна служба. Зарубіжний досвід та пропозиції для України / за заг. ред. В.П. Тимошука, А.М. Школика. Київ : Конус Ю, 2007.

Kovbas I. Awarding case as an object of doctrinal legal research: the priority vectors

Summary. Revision of positions in law about state awards, motivated by obvious blunders in said law, problems in using it, which negatively affect awards affairs, practice and system as a whole in Ukraine. In between different vectors of modern award system, the main focus should be placed on perfecting existing state awards, their type differences, and their system. This is understandable from the perspective that the awards (that is – state awards) – are a basic resource, from which all awards system of Ukraine is formed; the relation between what award is used as a reaction to deserved behavior of a person (persons) and effectiveness of national award system as a whole is direct. Awards should be viewed in aspects of their systemic analysis, because the law forms not just their different type, but rather their system. This systemic analysis allows to realize the resource of each award, their connections, which in turn provide effectiveness of the whole system of awards in Ukraine, to ensure maximum possible usage of unique resource of awards. Despite the existence of the thematic scientific papers (for example papers from E. Trofimov, B. Zaika, B. Bigun, M. Tytarenko, D. Koryt'ko, A. Maydebur, etc.), systemic analysis is almost completely disregarded, this is a blunder that didn't allow to form the theory of state awards. The Purpose of the paper – is to look at the resource of awards in systemic aspect, based on analysis of various sources, for award's effective use in development of new law about state award of Ukraine. The object of the paper – are societal relations, which appear as a result of the use of award as a resource. The subject of the research – are theoretical and methodological bases of systemic analysis of state awards, as described in Ukrainian law. Research Methods – are an array of scientific and specialist methods of research, such as: dialectical, classifications, logical, legal, and comparative, with prognostication and modeling.

To realize the practical implementation of award as a resource, its uniqueness and variety, systemic analysis of its variety is important. This awards system should be looked at with understanding its elements, their relations, and their unique traits, which is what system consists of. It is wise to look at current Ukrainian law's state awards as some collection of several sub-systems (orders, medals, honorary titles, etc.), which are not only being grouped within these sub-systems, but are also in external relations with other sub-systems, thus forming the systemic integrity of awards in Ukraine. In awards system, formed by Ukrainian law, there are: a) elements, which are state awards actually, and that form themselves in sub-systems; b) relations between elements, with differences on internal

(in sub-system) and external (between sub-systems), which allow to maintain some sub-systemic and systemic integrity for awards as a whole; c) systemic traits (historical motivation, dynamic, mobility, structure, etc.). This (“broad”) doctrinal look at awards system, formed by Ukrainian law, allows to talk about uniqueness of award phenomena, which grasps, depending on actual circumstance, different types of person’s (persons’) merits before the state, Ukrainian people. Systemic look at an award allows to understand historical context of its external forms of existence, its title,

its differences, and also its adaptability to “external” factors of influence, which indicates mobility, dynamics, reliable stability, structure, etc., and, hence, its further prosperous existence after reformation of legislation branch concerning the awards in Ukraine. This exact approach should be the base for forming theoretical basis for preparing modern Ukrainian law about awards.

Key words: award, award system, elements, connections, traits, law, internal connections, external connections, improvement.